

Юлдашева Світлана Анатоліївна,
професор кафедри правничої
лінгвістики Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
філологічних наук, доцент

НЕОЛОГІЗАЦІЯ ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Вивчення походження сучасної правничої термінології є актуальним і необхідним для унормування української терміносистеми. Зокрема, лексико-семантичний підхід до термінотворення зумовлює науковий пошук в аспекті обґрунтування різних шляхів входження термінологічних одиниць у правничу терміносистему, а також виявлення проблем у термінології законодавства, які призводять до важкого сприйняття, а подекуди й неадекватного розуміння текстів законів і нормативних документів. Мовознавці визначають чотири групи способів походження термінів: неосемантизми, неологізми, запозичення та інтернаціоналізми.

Мета нашої розвідки – розглянути один із цих способів, а саме: неологізацію, а також визначити її основні тенденції.

Формування й становлення української правничої термінології цікавить науковців уже тривалий час. Для теоретичного осмислення термінології мають значення праці В. Гака, Б. Головіна, С. Гриньова, В. Виноградова, Г. Винокура, В. Даниленко, В. Звєгінцева, Т. Кияка, І. Ковалика, А. Крижанівської, В. Лейчика, Д. Лотте, Т. Панько, О. Реформатського, Л. Симоненко, О. Суперанської та ін. Правничу терміносистему була предметом системного лінгвістичного опису в працях М. Брицина, Я. Головацького, В. Горобця, М. Вербенец, Я. Падохи, А. Пашука, О. Сербенської, Ф. Ткача та ін. Слід відзначити, що різні аспекти функціонування правничої термінології завжди привертають увагу як мовознавців, так і юристів: О. Сербенська (історія становлення і функції субмови права), Г. Онуфрієнко і Н. Руколянська (словотвір), С. Головатий, Ю. Зайцев та І. Усенко (загальна характеристика мови законодавства), Н. Артикуца, Ю. Прадід (теорія юрислінгвістики), Б. Стецюк (карно-процесуальна лексика), І. Гумовська (словотвір і семантико-функціональні аспекти правничої терміносистеми), С. Кравченко (стиль законодавства), В. Демченко та М. Леоненко (функціонування правничої термінології), І. Кочан і А. Токарська (культура юридичної мови), а

також Л. Боярова, В. Сімонок, З. Тростюк (різні лінгвістичні характеристики юридичних термінів) та ін.

Отож, неологізація – це процес утворення або запозичення нових слів (неологізмів) у мові, що відображає виникнення нових понять, явищ або об'єктів у суспільстві, науці, техніці та інших сферах. Цей процес відбувається як у повсякденній мові, так і в професійній або науковій термінології.

Академік А. Кримський, головний редактор Російсько-українського словника правничої мови (1926 р.), зазначав, що «суть праці над термінологією є в тім, що термінолог творить нове слово-термін (новотвір) з кореневих мовних основ, згідно із законами словотворення української мови» [3, с. 67].

На думку дослідниці Г. Апалат, «неологізм – це лінгвістичний термін, який відноситься до будь-якого новоствореного слова, словосполучення, до нового значення уже існуючого слова, або слова, запозиченого з іншої мови, новизна якого все ще відчувається» [1, с. 12].

Як зазначає дослідниця Г. Онуфрієнко, «поміж термінологічних неологізмів найбільшу групу складають ті, що є похідними на питомому ґрунті від лексичних запозичень із мертвих та живих європейських мов (наприклад, «апелював», «кіберзлочин», «мажоритарник»), і найменша – похідні від питомих основ за допомогою формантів із міжнародного фонду (наприклад, «античинник», «підписант», «гіперзростання»). Група лексичних запозичень – це термінологічні неологізми (наприклад: у міжнародному економічному праві – «франчайза» (франшиза), у цивільному праві – «лізинг», «секвестр» тощо)» [4, с. 74].

На думку ще однієї дослідниці М. Вербець, «термінологічні неологізми, тобто новостворені в межах певного термінологічного лексикону вербальні одиниці, – це передусім питомі неологізми. В українській мові вони широко використовуються як еквіваленти іншомовних термінів у перекладних термінологічних словниках, зокрема, при калькуванні терміноодиниць, що входять до так званих «первісних лексиконів», наприклад: англ. *leasing* > лізинг; *subleasing* > сублізинг і т. д.» [2, с. 173].

На нашу думку, неологізація в українській правничій термінології є природним і важливим процесом розвитку мови в умовах змін у суспільстві, законодавстві та міжнародних правових практиках. Вона передбачає появу нових термінів або

оновлення наявних, що забезпечують адекватне відображення сучасних реалій у правовій сфері.

Пропонуємо розглянути основні причини неологізації в правничій термінології, а саме:

1. Реформи національного законодавства. Ухвалення нових законів або внесення змін до чинних нормативно-правових актів вимагає створення нових термінів для позначення нових правових понять, інститутів чи процедур. До прикладу можемо навести нові терміни, які пов'язані з електронним судочинством, це *електронний підпис* – чи *електронна довіреність*. У застосунку «Дія» зустрічаємо визначення терміна *електронний підпис* – це електронні дані, які забезпечують цілісність документів та ідентифікують особу.

Водночас унаслідок проведення реформ з'являються терміни, які мають на меті позначити нові правові інститути або механізми. Це такі терміни, як *антикорупційне бюро*, *люстрація*, *громадський контроль* тощо. Ці терміни стали популярними в Україні після впровадження відповідних реформ у різних сферах державного управління.

Також активно надходять до правничого дискурсу такі терміни як *медіація* – означає процес примирення сторін конфлікту за участі нейтрального посередника; *лобізм* – діяльність щодо впливу на рішення органів влади на користь певних груп інтересів; *диджиталізація* – впровадження цифрових технологій у процесах управління та регулювання; *санкціонування* – офіційне схвалення або дозвіл певної дії органами влади.

2. Інтеграція до міжнародних правових структур. Україна, інтегруючись у міжнародні правові простори, як-от Європейський Союз, змушена адаптувати свою термінологію до міжнародних стандартів, що зумовлює введення неологізмів, часто запозичених з англійської або інших мов, наприклад, *комплаєнс*, *деескалація*, *дю-дилідженс* тощо. Термін *комплаєнс* запозичений з англійської мови, позначає систему внутрішніх політик і процедур у компаніях, яка забезпечує їх відповідність нормам законодавства та етичним стандартам. Термін *дю-дилідженс* означає комплексну перевірку компанії або активів перед укладанням угоди або інвестуванням з метою оцінки ризиків і правової відповідності.

3. Розвиток нових сфер правового регулювання. Технологічний прогрес і поява нових видів правовідносин також стимулюють неологізацію. Наприклад, терміни на перетині

технологій і права, як-от *кіберзлочинність, персональні дані, блокчейн, криптовалюта, смартконтракт*. Ці терміни позначають нові правові інститути та явища, які раніше не існували, але тепер потребують юридичного врегулювання.

4. Модернізація і стандартизація правничої мови. Часто відбувається оновлення термінів для кращого узгодження з сучасними стандартами правничої термінології, для того, щоб зробити її більш прозорою і зрозумілою для правників та громадян. Це може включати переклад або адаптацію іншомовних термінів.

5. Поява екологічних проблем світового масштабу призвела до розвитку нових правових напрямів і необхідності запровадження спеціальних термінів для регулювання екологічних питань. Наприклад: *екологічний аудит, кліматичне право*. Ці терміни стосуються правових аспектів охорони довкілля та запровадження механізмів для вирішення екологічних викликів.

6. Соціальні зміни та нові виклики, пов'язані з правами людини, гендерною рівністю, соціальною справедливістю, сприяють появі нових термінів, які відображають ці процеси. Наприклад: *гендерна дискримінація, хейтспіч, булінг, домашнє насильство*. Ці терміни стали актуальними у зв'язку з новими соціальними явищами та підвищенням уваги до прав людини.

7. У зв'язку з розвитком глобальної економіки, фінансових ринків і корпоративного управління виникають нові поняття, що стосуються правових аспектів економічних відносин. До прикладу з'явилися такі терміни: *офшор, бенефіціарний власник, корпоративне управління, податкове планування*. Ці терміни з'являються у правових документах та регулюють питання, пов'язані з глобальним бізнесом і фінансовими потоками.

Отже, неологізми в правничій термінології відображають розвиток нових правових реалій та викликів, з якими стикається сучасне суспільство. Вони забезпечують гнучкість і динамічність мови права, що дозволяє правничій термінології залишатися актуальною та ефективною для регулювання нових суспільних і технологічних процесів, а відповідно, процес неологізації у терміносистемі права сприяє не лише оновленню правничої мови, а й підвищенню її точності та відповідності сучасним потребам суспільства й правової системи.

Список використаних джерел

1. Апалат Г.П. Англomовний юридичний дискурс і його відтворення українською мовою: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ: Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2002. 19 с.
2. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. К., 2004. С. 173.
3. Інструкція для складання словників ІУНМ. *Вісник Інституту української наукової мови*. К., 1928. Вип. 1. С. 67.
4. Онуфрієнко Г. С. Парадигматична панорама сучасної юридичної термінології. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2014. С. 73-76. URL: http://eir.zp.edu.ua/bitstream/123456789/5948/1/Onufrienko_Paradigmatic.pdf
5. Царьова І. В. Мова і термінологія наукових досліджень у юриспруденції: навчальний посібник. Дніпро : Вид. «Інновація», 2019. 114 с.

Ялова Оксана Володимирівна,

професор кафедри мовної підготовки
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ І МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В ОСВІТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Питання функціонування української мови та її застосування у всіх сферах суспільного життя незалежної України на всіх етапах її існування було пов'язане з політикою і стояло гостро. Періодично робилися намагання унормувати цю проблему законодавчо, проте вони не мали значних успіхів для її докорінного вирішення. Набравши чинності, Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 16 липня 2019 року, став найважливішою ознакою становлення сучасної української державності в утвердженні незалежності України, згуртовуючи українців у захисті своєї гідності і свободи. Із початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави мільйони українців переоцінили свій суспільний і духовний рівень, відчували своє національне ототожнення. Зараз відбувається потужний стимул ментальних змін загальнонаціональної самоідентифікації, що реалізується у